

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นครั้งแรกในชมพูทวีป เมื่อ ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว ท่ามกลางเจ้าลัทธิที่สำคัญและนักปราชญ์ ทั้งหลายพยายามเผยแผ่ลัทธิของตนด้วยวิธีการต่างๆ หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในวันเพ็ญเดือนวิสาขบูชาคือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ และหลังจากนั้นอีก ๒ เดือน พระองค์ก็ได้เริ่มทำการประกาศพระพุทธศาสนา โดยทรงแสดงปฐมเทศนา แก่ปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสีในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหมาส คือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เมื่อมีพระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ได้ทูลขออุปสมบทจากพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าได้ประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทา ทำให้เกิด พระรัตนตรัยขึ้นครบ สมบูรณ์ในวันนั้น ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา จากนั้นอีกไม่นานก็ได้อรหันต์สาวกเพิ่มขึ้นอีก ๕๕ องค์คือมีพระยสกุลบุตรพร้อมกับเพื่อนๆ พระพุทธเจ้าพร้อมกับพระอรหันต์สาวกทั้ง ๖๐ องค์ก็ได้จำพรรษา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเป็นพรรษาแรก ครั้นภายหลังจากออกพรรษา พระพุทธองค์ได้ทรงส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ องค์ออกประกาศพระศาสนาตามทิศานุทิศต่างๆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์สาวกจึงเกิดขึ้น ณ บัดนั้น ตามพระพุทธานุญาตที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่อ อนุเคราะห์ แก่ ชาวโลก “ เพื่อประโยชน์ เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ให้บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายมีธุลีในตามน้อย มีอยู่ย่อมเสื่อมไป เพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม นอกจากนโยบายทั้ง ๓ ประการนี้แล้ว พระองค์ยังได้ทรงให้คำแนะนำไว้อีก ๒ ประการ ประการแรก คือ อย่าไปโดยทางเดียวกัน ๒ รูป เพราะในการออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งนั้นมีกันเพียง ๖๐รูป อีกประการหนึ่ง คือ จงแสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ให้บริบูรณ์ครบถ้วน จากนโยบายและคำแนะนำนี้จึงทำให้พระสงฆ์สาวกได้นำนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วและงดงามยิ่ง ทำให้มีผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในชมพูทวีป เมื่อครั้งที่พระสงฆ์สาวกออกทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใหม่ๆ นั้นหากมีกุลบุตรเลื่อมใสใคร่จะบวชก็จะพาไปบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า ต่อมาเมื่อมีกุลบุตรใคร่ที่จะบวชมากขึ้นและอยู่ไกลจากสำนักพระพุทธเจ้ามากขึ้น พระองค์จึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์สาวกบวชกุลบุตรได้เองด้วยวิธี “ญัตติจตุตถกรรมวาจา” ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้บวชกันมาจนถึงทุกวันนี้ หากผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาแต่ไม่ใคร่จะบวชก็ให้แสดงเป็นพุทธมามกะ คือการเข้าถึงซึ่งพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ ด้วยนโยบายดังกล่าวนี้จึงทำให้พุทธศาสนาเกิดพุทธบริษัท ๔ ขึ้น คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และพุทธบริษัททั้ง ๔ นี้มีหน้าที่หลักก็คือการนำนโยบายการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาออกไปปฏิบัติด้วยความสำเร็จอย่างงดงามในการนํานโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปปฏิบัติของพุทธบริษัท ๔ ในขณะนั้น จึงทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ไปทั่วทิศานุทิศรวมทั้งประเทศไทยด้วย เป็นที่ยอมรับกันว่าพระพุทธศาสนาทั้งนิกายเถรวาทและมหายานได้เข้ามาสู่ดินแดนที่เรียกว่าประเทศไทยหลายครั้ง

ครั้งแรกเมื่อประมาณ พุทธศักราช ๓๐๐ (พ.ศ.) หลังจากทำการสังคายนาครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๓๐๓ โดยมีพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นผู้อุปถัมภ์ และได้ทรงเลือกพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิมีความรู้ความสามารถส่งไปเป็นสมณทูตเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามภูมิภาคต่างๆ รวมทั้งสิ้น ๙ สายด้วยกัน สำหรับสายที่ ๘ โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ได้มายังดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งสันนิษฐานว่า คือดินแดนในคาบสมุทรอินโดจีน คือ ไทย พม่า และเขมร ตามที่ได้กล่าวไว้เบื้องต้นว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง ซึ่งจะแบ่งเป็นออกเป็นช่วงได้ดังนี้ ช่วงที่ ๑ พุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้าสู่ประเทศไทยโดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระประมาณ พ.ศ. ๓๐๐ เศษ แต่ต่อมาพุทธศาสนาก็เข้าไปปนเปื้อนกับศาสนาพราหมณ์ ทำให้ผู้คนนับถือทั้งศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธช่วงที่ ๒ ประมาณ พ.ศ. ๖๐๐ เศษ ขณะที่ชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์อยู่นั้น พุทธศาสนาก็ได้เริ่มเข้มข้นขึ้นตัวขึ้นมามากครั้ง ซึ่งลักษณะเป็นพระพุทธศาสนาแบบมหายาน โดยนำมาจากจีนตอนใต้ในสมัยพระเจ้าจักรพรรดิเม่งตี้กล่าวคือ พระเจ้าจักรพรรดิเม่งตี้ได้ทรงนำเอาพุทธศานามหายานจากเอเชียกลางเข้าไปเผยแผ่ในประเทศจีนและได้ทรงส่งคณะทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับขุนหลวงเม้าหรือเลอเมืองกษัตริย์ไทยผู้ครองอาณาจักรอ้ายลาวคณะทูตจึงได้นำเอาพุทธศานามหายานเข้ามาด้วยช่วงที่ ๓ ประมาณ พ.ศ. ๑๓๐๐ - ๑๕๕๐ เป็นนิกายมหายานซึ่งเผยแผ่เข้ามาทางด้านใต้และด้านเหนือของประเทศไทยกล่าวคือ ครั้นประมาณ พ.ศ. ๑๓๐๐ กษัตริย์แห่งอาณาจักรศรีวิชัยในเกาะสุมาตราได้เผยแพร่อาณาเขตเข้ามาถึงแหลมมลายู จนถึงเมืองไชยาและนครศรีธรรมราช โดยที่กษัตริย์แห่งอาณาจักรศรีวิชัยนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน จึงได้นำนิกายมหายานเข้ามาเผยแผ่ในภาคใต้ของประเทศไทย หลักฐานคือพระพุทธรูปต่างๆ พร้อมด้วยพระโพธิสัตว์ซึ่งได้ค้นพบจำนวนมาก และเจดีย์ใหญ่ ๒ องค์คือพระธาตุเมืองไชยากับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช และที่อินโดนีเซียก็มีเจดีย์บุโรพุทโธ ที่เมืองบันดง นอกจากนี้ประมาณ พ.ศ. ๑๕๕๐ กษัตริย์อาณาจักรศรีวิชัยก็สามารถขยายอาณาเขตเข้าครอบครองเมืองลพบุรีและประเทศเขมรไว้ได้และก็ได้นำเอาพระพุทธศาสนานิกายมหายานเข้ามาเผยแผ่ด้วย ทำให้ผู้คนชาวเมืองลพบุรีและชาวเขมรนับถือพุทธศาสนานิกายมหายานช่วงที่ ๔ ประมาณ พ.ศ. ๑๖๐๐ เป็นนิกายเถรวาทซึ่งเผยแผ่เข้ามาจากเมืองพุกาม ประเทศพม่า บางทีจึงเรียกว่า เถรวาทแบบพุกาม กล่าวคือประเทศพม่านั้น เดิมทีก็ได้รับพุทธศาสนาจากอินเดียเช่นเดียวกับประเทศไทย (นครปฐม อาณาจักรทวารวดี) คือเป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาท แต่ครั้งต่อมาพม่าเห็นทางอินเดียมากจึงเกิดเป็นนิกายเถรวาทอย่างเมืองพุกามขึ้น ซึ่งมีลักษณะกลายไปจากของเดิมเมื่อ พ.ศ. ๑๖๐๐ พระเจ้าอโนรุธมหาราช หรืออโนรธาเม้งซอ กษัตริย์พม่าซึ่งตั้งราชธานีอยู่ ณ เมืองพุกามได้มีอำนาจปราบปรามประเทศรามัญ (มอญ) ไว้ในอำนาจแล้วขยายอาณาเขตเข้ามาถึงอาณาจักรลานนาคือตอนเหนือของประเทศไทยและได้นำเอาพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบพุกามเข้ามาเผยแผ่ด้วยจนแพร่หลายในจังหวัดภาคเหนือ ตั้งแต่ยุคที่ดินแดนไทยบางส่วนยังอยู่ในอำนาจของขอมและมอญ

ช่วงที่ ๕ ประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ เศษ เป็นนิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ กล่าวคือ เมื่อปลาย ศตวรรษที่ ๑๘ ขอมและมอญได้เสื่อมอำนาจลง ผู้นำชนชาติไทยในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน คือ พ่อขุนผาเมืองและพ่อขุนบางกลางหาวได้รวบรวมกำลังขับไล่ขอมมอญออกจากเมืองสุโขทัย และ ก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยเป็นอิสระขึ้นและมีกษัตริย์ปกครองในนามราชวงศ์พระร่วง จนถึงสมัยกษัตริย์ องค์ที่ ๓ คือพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๑๘๒๒ ก็ได้เริ่มขยายออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะด้านทิศใต้ได้ขยายไปตลอดปลายแหลมมลายู นอกจากขยายอาณาจักรแล้วยังมีพระราช ปณิธานที่จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ประจวบกันในสมัยนั้น พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทอย่างลังกา วงศ์ได้แผ่หลายเข้ามาตั้งมั่นในนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นเมืองใหญ่แห่งหนึ่งของภาคใต้ของประเทศไทย ทั้งนี้เพราะมีพระภิกษุไทยเป็นจำนวนมากได้ไปศึกษาพระพุทธศาสนาในลังกาทวีปแล้วบวชแปลงเป็น ลังกาวงศ์กลับมายังประเทศของตนและตั้งคณะสงฆ์ขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อพ่อขุนรามคำแหง เสด็จไปถึงนครศรีธรรมราชได้ทรงทราบกิตติศัพท์ ความรู้ ความสามารถ คุณธรรมและได้ ทอดพระเนตรปฏิบัติทางจริยวัตรของพระภิกษุเหล่านั้น เรียบร้อย และเคร่งครัดในพระธรรมวินัยนำ ศรัทธาเลื่อมใสยิ่งนัก ก็ทรงเลื่อมใสศรัทธาจึงได้อาราธนาระดับสังฆราชอันเป็นประมุขสงฆ์พร้อมด้วย พระเถระจำนวนมากและช่างฝีมือในด้านต่างๆ เข้ามาฟื้นฟูและประดิษฐานพระพุทธศาสนาเป็น สังฆมณฑลขึ้นที่กรุงสุโขทัย ในแบบพุทธศาสนาเถรวาทอย่างลังกาวงศ์ หรือเรียกว่าพุทธศาสนาลังกา วงศ์ นับตั้งแต่นั้นมาพระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นอยู่ในประเทศไทยอย่างเป็นปึกแผ่นแน่นหนา รุ่งเรือง แพร่หลายขึ้นโดยลำดับคนไทยกับพระพุทธศาสนาได้มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นตั้งแต่จากราช สำนักจนถึงครอบครัวชาวบ้าน คนไทยเกือบทั้งประเทศเป็นพุทธศาสนิกชน **พระพุทธศาสนาจึงเป็น ศาสนาประจำชาติไทย ตลอดมาไม่ขาดสายเป็นระยะเวลากว่า ๗๐๐ ปี จนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้** ว่าพระพุทธศาสนาได้แผ่เข้ามาสู่ดินแดนที่เรียกกันว่าสุวรรณภูมิก่อนที่จะมีประเทศประเทศไทยเสียอีก เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยสมควรที่จะเริ่มต้นตั้งแต่ไทยตั้งอาณาจักร มั่นคงขึ้นในแหลมทองเมื่อ พ.ศ. ๑๗๘๑ อาณาจักรแรกของชาติไทยคืออาณาจักรสุโขทัยซึ่งสถาปนา ขึ้นโดยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ต้นราชวงศ์พระร่วง ประกาศตนเป็นอิสระจากขอมซึ่งยึดครองดินแดน แถบนั้นอยู่ในสมัยนั้น ดังนั้นแล้วไม่ใช่เพียงแต่จะพูดว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติเท่านั้น แต่สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องตราไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยด้วย เพราะจะได้เป็นการคุ้มกัน พระพุทธศาสนาไม่ให้เสื่อมไปจากประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ว่าพระพุทธศาสนาเข้า ไปสู่ประเทศใดก็ตาม จะต้องได้รับการสนับสนุนการส่งเสริมการเผยแผ่จากพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็น ผู้ปกครองแผ่นดินและผู้นำประเทศชาติ แต่ครั้นภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ การสนับสนุนส่งเสริม การเผยแผ่พระศาสนาจึงเป็นนโยบายหรือหน้าที่ของรัฐบาล ทั้งนี้เนื่องจากสังคมได้ทวีความกว้างขวาง ยิ่งขึ้น ตามการเพิ่มขึ้นของประชากรของประเทศ นอกจากนั้นการแข่งขันทางเศรษฐกิจได้นำมาซึ่ง ปัญหาต่างๆ ทางสังคมเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย เหตุนี้ การเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาซึ่งมี ความจำเป็นสำหรับสังคมของประเทศ ทุกรัฐบาลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีนโยบายให้คนไทยมี คุณธรรมประกอบสัมมาชีพหรือกล่าวโดยสรุปก็คือการมีธรรมะในการดำรงชีวิตจะเห็นได้ว่ารัฐกับ ศาสนาหรือที่เรียกว่าอาณาจักรกับ ศาสนจักรจะต้องก้าวไปพร้อมๆ กัน อย่างที่จอห์น ล็อค ได้เคย เขียนไว้เมื่อสามร้อยปีก่อนว่า “รัฐบาลถูก ตั้งขึ้นมาเพื่อปกป้องชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของ

ประชาชน แต่รัฐบาลไม่ได้ถูกตั้งขึ้นเพื่อดูแลให้วิญญาณของประชาชนเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วจะได้พบกับพระเจ้าบนสรวงสวรรค์ ถึงแม้การทำให้วิญญาณรอดพ้นไปสู่สุคติจะเป็นเรื่องที่ดี แต่นั่นไม่ใช่หน้าที่ที่แท้จริงของรัฐบาล การรักษาโรคร้ายไข้เจ็บเป็นภารกิจที่ดีแท้ แต่ไม่ใช่ภารกิจของคนที่ไม่ได้จบมาทางแพทย์ การช่วยให้วิญญาณรอดพ้นจึงไม่ใช่กิจของรัฐบาล แต่เป็นกิจของฝ่ายศาสนา” รัฐจึงมีหน้าที่ยุ่งเกี่ยวกับประชาชนเฉพาะเรื่องในทางโลก เช่นการกินดีอยู่ดีของประชาชน การป้องกันโจรผู้ร้าย เป็นต้น แต่ไม่ใช่เรื่องของการบรรลุลหรรษของประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐจึงต้องมึนโยบายในการเผยแผ่ทำนุบำรุงศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่คนส่วนมากในประเทศไทยให้ความเคารพนับถือ ดังนั้น การเผยแผ่พระศาสนาใดๆ ก็ตามที่ดำเนินการมาในประวัติศาสตร์นั้นได้อาศัยกลไกที่สำคัญประการหนึ่ง คือบทบาทของรัฐบาลนั้นๆ ซึ่งบทบาทนี้จะได้รับการถ่ายทอดออกมาภายใต้แนวทางที่รัฐบาลกำหนดไว้ว่าจะทำหรือไม่ทำ หรือที่เรียกว่า “นโยบายสาธารณะ” และภายใต้ นโยบายนี้ก็จะมึแผนงาน แผน และโครงการต่างๆ รองรับเพื่อให้สามารถนำนโยบายไปปฏิบัติได้ง่ายยิ่งขึ้นในกรณีการเผยแผ่พระพุทธศาสนากล่าวได้อีกว่าได้มึนโยบายของรัฐบาลไทยปรากฏอยู่ในกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านการพระศาสนามีมานานแล้ว ก่อน พ.ศ. ๒๔๓๒ มีกรมสังฆการและกรมธรรมการ เป็นเจ้าหน้าที่ในการอุปถัมภ์บำรุง และดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนาภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ และยังมีกรมกัลปนาซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับวัด และที่ธรณีสัณฐานอีกกรมหนึ่ง กรมการศาสนา ตั้งขึ้นพร้อมกับกรมธรรมการอันเป็นกรมระดับกระทรวง สมัยนั้นเรียกกรมธรรมการสังฆการี เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ กรมธรรมการ กระทรวงศึกษาธิการเปลี่ยนชื่อเป็น กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ และได้ย้ายไปสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕มีการปฏิรูประบบราชการ กรมศาสนาได้แยกออกจากกระทรวงศึกษาธิการไปสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม และอีกส่วนหนึ่ง จัดตั้งขึ้นเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีฐานะเทียบเท่ากับกรมขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีกรมการศาสนามีหน้าที่ทำนุบำรุง ส่งเสริมพระพุทธศาสนาสนองงานรัฐบาลและคณะสงฆ์ด้านบริหาร การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสาธารณูปการ รวมทั้งสนับสนุนศาสนาอื่นๆ ที่ทางราชการรับรอง อย่างไรก็ตาม องค์การที่มีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม

การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุกๆวิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ ให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในทุกๆในหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในชีวิตประจำวัน การเผยแผ่พระพุทธานุภาพสั่งสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนให้เกิดสัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา การพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น โดยยึดหลักวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ

- ๑) ทัศนธรรมมิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้
- ๒) สัมปรายิกกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ในชาติหน้า

๓) ปรมัตถประโยชน์ คือประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน

ในส่วนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ.๒๕๔๔ ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้คือ

๑) อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท

๒) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไประเบียบเรียบร้อย

๓) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔) แนะนำคำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธีและการปฏิบัติ

๕) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง

๖) หาวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ

๗) ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม

๘) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์ในการศึกษาพระธรรมบาลีหรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนี้ จึงทำให้เห็นได้ว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงอยู่แล้ว และผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า พระสังฆาธิการแต่ละเขตการปกครองคณะสงฆ์มีบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไป ทั้งรูปแบบ โครงสร้าง และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งผู้วิจัยเองมีความใกล้ชิดและรับผิดชอบงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในเขตพื้นที่ดังกล่าวด้วย เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงบทบาทในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา และนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทัศนะของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้ศึกษาจะได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเฉพาะบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการของอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ศึกษาโดยการแจกแบบสอบถาม เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต่อไป

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่ง

ตัวแปรตาม ได้แก่ ด้านผู้ส่งสาร ด้านสาร ด้านสื่อ ด้านผู้รับสาร

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ศึกษาวิจัย ได้กำหนดกลุ่มประชากรคือ พระสังฆาธิการตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอในเขตอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๑๑ ตำบล มี ๖๓ วัด จำนวนพระสังฆาธิการทั้งสิ้น ๖๓ รูป

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะพระสังฆาธิการในเขตอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๕๕ ถึง เดือนธันวาคม ๒๕๕๕ รวมระยะเวลาการวิจัย ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราว่าเป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งได้กำหนดสมมติฐานในการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๕๑. พระสังฆาธิการในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราที่มีอายุต่างกันมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างกัน

๑.๕๒. พระสังฆาธิการในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างกัน

๑.๕๓. พระสังฆาธิการในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราที่มีประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งต่างกันมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเผยแพร่ หมายถึง การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาออกประกาศสู่สาธารณะชน เพื่อต้องการให้ผู้ที่ยังไม่นับถือได้นับถือ ผู้ที่นับถืออยู่แล้วให้เข้าใจและมีศรัทธาที่แรงกล้ามากกว่าเดิม หรือบางที่เรียกว่า “ประกาศศาสนา”

พระพุทธศาสนา หมายถึง ศาสนาแห่งผู้รู้ ตื่น และสำเร็จ เป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากเป็นอันดับ ๓ ของโลก รองจากศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม มีถิ่นกำเนิดจากประเทศอินเดีย ก่อตั้งโดย เจ้าชายสิทธัตถะซึ่งได้ตรัสรู้ธรรมแล้วนำเผยแพร่สู่ชาวโลก มีจุดหมายสูงสุด คือพระนิพพาน ปัจจุบันมีความเจริญรุ่งเรืองมากที่สุดแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออก

พระสังฆาธิการ หมายถึง เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทราบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในทัศนะของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๗.๒ ทราบผลการเปรียบเทียบการเผยแพร่ศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๗.๓ ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา